

LBRIS | We know
PETER HØEG

Cum simte domnișoara Smilla ' zăpada

Traducere din limba daneză de
VALERIU MUNTEANU

 UNIVERS

LBRIS

We know
books

ORAŞUL

E un ger neobișnuit, sunt minus 18 grade Celsius și ninge. În limba care nu mai este a mea, zăpada se numește qanik; ea se depune în mormane, vine de sus în formă de cristale mari, aproape imponderabile, și acoperă pământul cu un lițoliu de gheață albă, pulverizată.

Întunericul de decembrie urcă din mormântul care pare nemărginit, asemenea cerului de deasupra noastră. Deși în acest întuneric fețele noastre sunt doar niște discuri cu un luciu mat, intuiesc totuși că pastorul și paracliserul dezaprobă atât ciorapii mei negri în fileu, cât și gemetele înăbușite ale Iulianeii, care se întetesc pe măsură ce efectul tabletelor de Antabus luate de dimineață se diminuează, iar ea nu-și mai poate înfrunta durerea cu sobrietate. Ei se gândesc că nici ea, nici eu nu manifestăm respectul cuvenit față de vreme și de împrejurările tragice. De fapt, ciorapii și pastilele nu sunt decât un omagiu adus, de fiecare în felul său, frigului și lui Isaia.

Atât femeile din jurul Iulianeii, cât și pastorul și paracliserul sunt groenlandezi; iar când intonăm imnul Guutiga, illimi, Dumnezeuul meu, când Iulianeii i se înmoaie genunchii și începe să plângă, când plânsul acesta se amplifică încet-încet, iar pastorul ne vorbește, în limba groenlandeză de vest, despre

mântuirea prin sânge, pornind de la pasajul din Sfântul Pavel, agreat de confreria din Herrnhut, ai putea să crezi, dacă ești puțin distrat, că te afli la Upernavik, Holsteinsborg sau Qaanaaq.

Dar din întuneric se înalță, ca etrava unui vapor, zidurile închisorii Vestre; suntem în Copenhaga.

Cimitirul groenlandez face parte din cimitirul Vestre. Sicriul lui Isaia este însoțit de un convoi funebru format din cunoscuții Iulianei, care o susțin acum, pastorul și paracliserul, mecanicul și un grup mic de danezi, în care nu recunosc decât pe tutore și pe adjunctul său.

Pastorul spune ceva ce m-ar putea face să cred că l-a cunoscut cândva pe Isaia, deși, după câte știu, Iuliana nu mergea niciodată la biserică. Apoi vocea sa se pierde, căci încep să plângă și femeile de lângă Iuliana.

Au venit în număr mare, poate douăzeci, și acum se lasă cuprinse de durere ca de un fluviu negru în care se cufundă și al cărui curent le târăște cu el, de o manieră greu de înțeles pentru un străin sau un om ce nu a trăit în Groenlanda; și poate că nici nu este suficient atât. Căci nici măcar eu nu le pot înțelege pe deplin.

Mă uit abia acum cu mai multă atenție la sicriu. Are o formă hexagonală. Cristalele de gheață iau, la un moment dat, această formă. Acum îl coboară în pământ. Este din lemn de culoare închisă și pare foarte mic; îl acoperă deja un strat de zăpadă. Fulgii sunt mari ca niște pene mici, așa e zăpada, nu este neapărat rece. În clipa aceasta și cerul plânge după Isaia, iar lacrimile sale se transformă într-un puf înghețat care se depune pe el. În acest fel, universul îl învește într-o pătură pentru ca să nu-i mai fie niciodată frig.

Când pastorul aruncă primii bulgări de pământ pe sicriu, iar noi ar trebui să ne întoarcem și să plecăm, se lasă o tăcere care pare nesfârșită. Femeile tac, nimeni nu se mișcă, este o

liniște care parcă așteaptă să se întâmple ceva. Din punctul meu de vedere se petrec două lucruri.

În primul rând, Iuliana cade în genunchi, lipindu-și fața de pământ, iar femeile o lasă în pace.

Al doilea eveniment este de natură interioară, are loc în mine, și ceea ce își croiește acum drum este o convingere.

Probabil că am avut în decursul timpului o înțelegere tacită cu Isaia: că nu îl voi abandona niciodată; deci nici acum.

2

Locuim în cartierul Globulele Albe.

Pe un teren primit cadou, Societatea de Construcții de Locuințe a pus una peste alta câteva cutii prefabricate, din beton alb, fiind premiată de Asociația pentru Înfrumusețarea Capitalei pentru această realizare.

Tot ansamblul, inclusiv premiul, face impresia a ceva ieftin și sărăcăcios, dar nu același lucru se poate spune despre chirii: sunt atât de mari, încât pot locui aici doar oameni ca Iuliana, care primește ajutor de la stat, sau mecanicul, care a trebuit să se mulțumească cu ceea ce a putut obține, sau persoane cu o existență mai degrabă marginală, ca mine, de exemplu.

Astfel, această poreclă, Globulele Albe, este pentru noi, cei ce locuim aici, un soi de glumă proastă, dar, în același timp, destul de potrivită.

Există motive care te fac să te muți aici și motive care te fac să rămâi aici. Pentru mine apa a dobândit, cu timpul, importanță. Cartierul Globulele Albe se întinde exact de-a lungul portului orașului Copenhaga. În iarna aceasta am putut urmări cum se formează gheața.

Gerul a început în noiembrie. Am un sentiment de respect pentru iarna daneză. Frigul – nu cel măsurabil, adică cel marcat

de termometre, ci cel simțit – depinde mai mult de intensitatea vântului și de gradul de umiditate al aerului decât de intensitatea gerului. Am suferit mai mult de frig în Danemarca decât în Thule. De îndată ce primele rafale reci de ploaie îmi biciuiesc fața, le întâmpin cu cizme îmblănite, pantaloni colanți negri, o fustă scoțiană lungă, pulover și o pelerină impermeabilă neagră.

Apoi temperatura începe să scadă treptat. La un moment dat, când ea coboară până la minus 1,8 grade Celsius, la suprafața mării se formează primele cristale, o membrană trecătoare, pe care vântul și valurile o fărâmițează transformând-o în gheață spongioasă, frazil; aceasta este frământată, formând pasta spumoasă numită terci de gheață, grease ice; treptat, ia apoi naștere gheața plată, plutitoare, pancake ice, care se transformă în cele din urmă – poate într-o zi de duminică, la o amiază rece – într-un strat gros, compact.

Temperatura coboară, iar eu mă bucur, știind că gerul s-a intensificat, gheața s-a permanentizat, iar cristalele au format poduri, încapsulând apa sărată în goluri; structura acestora se aseamănă cu cea a vaselor unui copac, prin care circulă seva; puțini dintre cei ce privesc spre insula Holmen se gândesc la acest aspect, care este însă un argument în favoarea teoriei despre legătura multiplă dintre gheață și viață.

Când ajung pe podul Knippel obișnuiesc să mă uit mai întâi la gheață. Dar în ziua aceasta de decembrie văd altceva. Văd lumina.

Este galbenă, așa cum e în mod normal lumina dintr-un oraș în timpul iernii; a nins și, din cauza asta, se răsfrânge puternic, chiar dacă e slabă. Vine de jos, de lângă una dintre magazii, sau unul dintre antrepozitele pe care hotărâseră, într-un moment de slăbiciune, să nu le demoleze, atunci când construiseră blocurile noastre de locuit. În dreptul frontonului dinspre Strandgade și Christianshavn se rotește lumina albastră a girofarului unei mașini de poliție. Zăresc și un

polițist. Și barajul provizoriu făcut din benzi de plastic albe și roșii. În dreptul clădirii identific și cauza barajului: o mică umbră întunecată, jos, pe zăpadă.

Deoarece încep să alerg, și este de-abia ora cinci, și traficul rutier de după-amiază se desfășoară încă din plin, reușesc să ajung acolo cu câteva minute înainte de a sosi ambulanța.

Isaia zace cu genunchii adunați, cu fața îngropată în zăpadă și mâinile în jurul capului, de parcă ar vrea să se apere de micul reflector care îl luminează; de parcă zăpada ar fi fost o fereastră prin care ar fi zărit ceva în adâncuri, sub pământ.

Bineînțeles că polițistul ar trebui să mă întrebe cine sunt și să-și noteze numele și adresa mea, pregătind terenul pentru acei colegi care vor merge, în curând, din casă în casă și vor suna la toate ușile. Dar el este un om tânăr, cu o înfățișare bolnăvicioasă. Evită să-l privească direct pe Isaia. Văzând că nu depășesc aria marcată de benzi, îmi dă pace.

Ar fi putut bara o suprafață mai mare. Dar aceasta nu ar fi schimbat cu nimic situația. Antrepozitele sunt în reconstrucție. Oamenii și mașinile au bătătorit zăpada încât a ajuns ca o pardoseală de terrazzo.

Chiar mort fiind, Isaia pare distant, de parcă nu ar vrea să fie compătimit.

Sus, dincolo de lumina reflectorului, mai mult se intuieste decât se vede coama unui acoperiș. Antrepozitul este înalt, corespunde probabil unei clădiri de șapte sau opt etaje. Casa învecinată se reconstruiește. Pe partea frontonului care dă spre Strandgade este o schelă. Spre aceasta mă îndrept acum, în timp ce ambulanța înaintează cu greu pe pod și apoi printre clădiri.

Schela ajunge până la acoperiș. Ultima scară este lăsată în jos. Schelăria pare tot mai șubredă, pe măsură ce urc.

Se construiește un acoperiș nou. Deasupra mea se înalță căpriorii triunghiulari. Sunt acoperiți cu o pânză de cort care atârna în jos, până la jumătatea clădirii. Partea cealaltă, care

dă spre port, este o suprafață acoperită de zăpadă. Pe ea se văd urmele pașilor lui Isaia.

Un bărbat stă ghemuit la marginea suprafeței înzăpezite, înlănțuindu-și genunchii cu brațele și legându-se. Chiar și în poziția aceasta, mecanicul pare mare; chiar și în atitudinea de totală abandonare el pare rezervat.

Afară e lumină. Cu câțiva ani în urmă s-a măsurat intensitatea luminii la Siorapaluk. Din decembrie până în februarie, adică în cele trei luni în care nu bate soarele. Lumea își imaginează o noapte veșnică, dar pe cer este luna, sunt și stele, iar uneori și aurora boreală. Și mai este și zăpada. S-a înregistrat un grad de luminozitate egal cu cel de dincolo de Skanderborg. Îmi amintesc de același lucru și din copilăria mea. Ne jucam totdeauna afară și era lumină. Lumina reprezenta pe atunci ceva natural pentru noi. Multe lucruri îi par naturale unui copil. Cu timpul, însă, începi să-ți pui întrebări.

În orice caz, mă uimește să văd ce multă lumină este pe acoperișul din fața mea. De parcă stratul de zăpadă de aproximativ zece centimetri ar fi generat în tot acest timp luminozitatea zilei de iarnă, continuând să pâlpaie, într-o strălucire punctiformă, ca niște perle mici, cenușii, scânteietoare. Din cauza căldurii emanate de oraș, zăpada de pe jos se topește puțin, chiar dacă gerul este puternic. Dar aici, sus, este afânată, așa cum s-a depus. Numai Isaia a călcat prin ea.

Zăpada se modifică și în lipsa căldurii, sau a ninsorilor proaspete, sau a vântului. De parcă ar respira, de parcă s-ar îndesi, s-ar ridica și ar coborî, s-ar descompune.

Isaia purta chiar și în timpul iernii ghete de gimnastică și urma din zăpadă este cea lăsată de ele: talpa uzată a bascheților, cu desenul de-abia vizibil al cercurilor concentrice de sub arcada piciorului, în jurul cărora se rotește acesta la sport.

El a pășit în zăpadă exact acolo unde ne aflăm noi acum. Urmele duc, în linie oblică, spre muchia acoperișului, apoi de-a

lungul ei, încă vreo zece metri. Și apoi se opresc. Pentru a se continua înspre colț și înspre frontonul casei. Unde merg de-a lungul muchiei, la o distanță de aproximativ jumătate de metru de ea, până la colțul dinspre antrepoziul învecinat. De acolo, Isaia a alergat poate trei metri înapoi, spre mijloc, ca să-și ia avânt. Iar după aceea urma duce direct la marginea de pe care a sărit.

Celălalt acoperiș este format din țigle negre, emailate, care coboară într-un unghi atât de abrupt spre streășină, încât zăpada nu s-a depus. Nu avea de ce să se țină. Astfel că ar fi putut tot atât de bine să sară în gol.

Nu există alte urme în afară de cele lăsate de Isaia. În afară de el nu s-a aflat nimeni pe suprafața înzăpezită.

– Eu l-am găsit, spune mecanicul.

N-o să-mi placă niciodată să văd bărbați plângând. Poate fiindcă știu că plânsul e degradant pentru amorul lor propriu. Poate fiindcă este ceva atât de neobișnuit pentru ei, încât îi trimit înapoi, în copilărie. Mecanicul se află în faza în care a renunțat să-și mai ștergă ochii, fața lui este ca o mască formată din mucozități.

– Suflă-ți nasul, îi spun. Vin oameni.

Cei doi bărbați care urcă pe acoperiș nu par foarte încântați să ne găsească acolo.

Unul dintre ei cară aparatura de fotografiat și e cu răsuflarea tăiată. Celălalt mă face să mă gândesc la o unghie încarnată. Searbăd și dur și plin de o iritare nerăbdătoare.

– Cine sunteți?

– Vecina de sus, spun. Iar domnul este vecinul de jos.

– Vă rog să coborâți.

Apoi observă urmele și uită de noi.

Fotograful face primele poze cu un aparat mare, polaroid cu bliț.

– Numai urmele mortului, spune Unghia.

Vorbește așa, de parcă și-ar redacta deja, în gând, raportul. Mama – băută. Iar copilul se juca aici, sus.

Privirile lui se opresc iar asupra noastră.

– Vă rog să coborâți acum.

În momentul acesta nu îmi este încă nimic clar, sunt derutată. Atât de derutată, încât aş putea ceda și altora o parte din confuzia mea. Deci rămân pe loc.

– Ciudat mod de a se juca, nu-i așa?

Unii oameni mă cred, poate, vanitoasă. Nu vreau să-i contrazic. S-ar putea să am și eu motivele mele.

În orice caz, cred că îmbrăcămintea mea este cea care îl face acum să mă asculte. Cașmirul, căciula de blană, mănușile. Ce-i drept, are chef – și este chiar și îndreptățit – să mă expedieze jos. Dar vede că am înfățișare de doamnă. Și nu este chiar obișnuit să întâlnești doamne pe acoperișurile din Copenhaga.

Așadar el ezită o clipă.

– Ce vreți să spuneți?

– Când aveți vârsta lui, spun eu, și tata și mama erau încă la mina de cărbuni, și vă jucați singur pe acoperișul barăcii pentru oamenii lipsiți de adăpost, ați fi alergat în linie dreaptă de-a lungul marginii acoperișului?

Rumegă o clipă cele auzite.

– Am crescut în Iutlanda, spune apoi. Dar nu mă slăbește din ochi, în timp ce rostește aceste cuvinte. Apoi se întoarce către colegul său:

– Avem nevoie de lămpi aici, sus. Și poate îi conduci, cu această ocazie, până jos pe doamna și pe domnul.

Pentru mine, singurătatea este cam ceea ce reprezintă binecuvântarea bisericii pentru alții: o resimt ca pe un har. Nu închid niciodată ușa în urma mea fără a fi conștientă de faptul că săvârșesc un act de caritate față de mine însămi. Cantor obișnuia să illustreze studenților săi conceptul de infinit povestindu-le despre un om care avea un hotel cu un număr infinit de camere, toate ocupate. Și iată că mai sosește un călător.

Hangiul îl mută pe locatarul camerei numărul unu în camera numărul doi, pe cel din numărul doi la numărul trei, pe cel din trei la patru și așa mai departe. Astfel s-a eliberat camera numărul unu pentru ultimul sosit. Ceea ce mă încântă în povestirea asta este că toți cei implicați, atât călătorii, cât și hangiul, au considerat că e natural să execute o serie de operațiuni pentru ca un călător să-și găsească liniștea și pacea într-o cameră separată. Este un mare omagiu adus singurătății.

De altfel mi-am aranjat locuința ca pe o cameră de hotel. Fără a putea evita impresia că aceea care locuiește aici se află doar în trecere. De câte ori simt nevoia să justific față de mine însămi acest lucru, mă gândesc la faptul că familia mamei mele, și chiar și ea, erau un fel de nomazi. Dar explicația este cam trasă de păr pentru a putea servi drept scuză.

Am însă două ferestre mari care dau spre port. Zăresc prin ele biserica Holmen, clădirea Asigurărilor Maritime și Banca Națională, a cărei fațadă de marmură are în seara aceasta aceeași culoare ca și gheața din port.

M-am gândit să-l jlesc pe Isaia. Am stat de vorbă cu polițistii, i-am oferit umărul Iulianei, ca să se sprijine de el și am dus-o la niște cunoscuți, apoi m-am întors acasă, și în tot acest timp am alungat, cu mâna stângă, mâhnirea. Acum trebuie să vină și rândul meu, acum trebuie să mă pot abandona și eu durerii.

Se pare însă că nu a sosit încă momentul. Durerea este un dar, un lucru pe care trebuie să-l meriți. Mi-am pregătit un ceai de mentă și m-am așezat la fereastră. Dar nu simt nimic. Poate, fiindcă nu am făcut încă tot ce trebuia, poate că a rămas nefinisat vreun fleac care frânează fluxul emoțional.

Îmi beau, deci, ceaiul, în timp ce traficul de pe podul Knippel devine tot mai puțin intens, reducându-se la benzile izolate, de lumină roșietică, în noapte. Încetul cu încetul mă cuprinde o stare de liniște, care îmi permite, în cele din urmă, să adorm.

Într-o zi de august, cu un an și jumătate înainte, l-am întâlnit pentru prima dată pe Isaia. O căldură apăsătoare și umedă transformase Copenhaga într-un incubator al nebuniei iminente. Șezusem într-un autobuz cu o tipică atmosferă de oală sub presiune; eram îmbrăcată într-o rochie nouă de pânză albă, cu un decolteu adânc la spate și volane de dantelă Valenciennes. Reușisem cu greu să le dau, cu ajutorul fierului de călcat, ținuta potrivită, dar zăpușeala le pleoștise iar.

Multă lume călătorește în acest anotimp spre țările sudice. Jos, la căldură. Eu personal nu am ajuns niciodată mai departe de Køge. La aproximativ cincizeci de kilometri sud de Copenhaga. Și nici nu voi ajunge vreodată mai jos, cât timp iarna atomică nu va fi răcorit Europa.

Este una dintre zilele în care ai putea să întrebi ce sens are existența și ți s-ar răspunde că ea nu are niciun sens. Iar pe trepte, cu un etaj sub locuința mea, se târâie ceva pe jos.

În anii treizeci, când au început să sosească primele valuri mai mari de groenlandezi în Danemarca, aceștia le-au comunicat celor rămași acasă, ca un lucru cu totul deosebit, că danezii sunt niște porci, fiindcă țin câini în casă. În prima clipă am crezut că pe trepte este un câine. Apoi observ că este un copil; dar într-o astfel de zi această constatare mă lasă rece.

– Cară-te, mucosule, îi spun.

Isaia își ridică ochii.

– Peerit, spune el, cară-te tu.

Puțini danezi își dau seama de originea mea după aspectul meu exterior. Li se pare doar că recunosc ceva trăsături asiatice, mai ales atunci când aplic un fard mai întunecat sub pomeții obrazilor. Dar băiatul de pe trepte se uită la mine cu o privire care sesizează exact ceea ce avem comun el și cu mine. Este aceeași privire pe care o au și nou-născuții. Căci mai

târziu ea dispare, reapărând uneori la oamenii foarte bătrâni. Poate că de aceea nu mi-am împovărat niciodată existența cu un copil – fiindcă m-a preocupat, printre altele, prea mult întrebarea de ce oamenii pierd pe parcurs curajul de a se privi unii pe alții drept în ochi.

– Vrei să-mi citești ceva?

Am în mână o carte. Asta a determinat întrebarea lui.

S-ar putea spune că băiatul arată ca un spiriduș venit din pădure. Dar, deoarece este murdar, și poartă doar chiloței, și curge transpirația pe el, s-ar putea spune că seamănă cu o focă.

– Ia-o din loc, îi zic.

– Nu-ți plac copiii?

– Devorez copii.

El se dă la o parte.

– Salluvutit, minți, îmi spune când trec pe lângă el.

Îmi dau seama în clipa aceasta de două lucruri care mă atrag oarecum spre el. Și-anume că este singur. Așa cum va fi totdeauna orice exilat. Și că nu îi e frică de singurătate.

– Ce fel de carte e asta? strigă el după mine.

– Elementele lui Euclid, răspund eu trântind ușa.

Până la urmă au fost într-adevăr Elementele lui Euclid.

Tocmai vreau să le scot, în aceeași seară, din raft, când sună cineva. La ușă este copilul; tot în chiloței, uitându-se fix la mine. Mă dau la o parte și el intră în casă și în același timp în viața mea, pentru a nu mai ieși niciodată. Scot din raft Elementele lui Euclid. De parcă aș fi vrut să-l alung cu ele. De parcă aș fi vrut să precizez, din capul locului, că nu am cărți care ar putea prezenta interes pentru un copil, că el și cu mine nu putem găsi puncte de convergență nici într-o carte și nici în altceva. De parcă aș fi vrut să mă sustrag de la ceva.

Ne așezăm pe divan. El stă pe margine, cu picioarele încrucișate, asemenea copiilor din Thule care în timpul verii